

Vastab
28. v. 1940
nõuetele
Rõõp

August Kala

E. V.
TARTU ÜLIKOOLI
ÕIGUSTEADUSKONN
27. mail 1940
№ 89
TARTU

A. A. 2679

SAKSA VANDEKOHUS PÄRAST 1924. AASTA REFORMI

Õigusteaduskonna diplomitöö

Tartu 1940

Föp. 2. VI 40 jur.

S i s u k o r d .

. lk.

§ 1. Sissejuhatus ja ajalooline ülevaade.....	1
§ 2. Rahvaolluse kriminaalkohtumõistmisest osavõtu hinnang.....	5
§ 3. Saksa vandekohus enne 1924 aasta reformi...	8
§ 4. 1924 aasta vandekohtu reform.....	13
§ 5. Vandekohtu pädevus.....	16
§ 6. Vandekohtu isikkond.....	19
§ 7. Vandekohtu komplekteerimine.....	26
§ 8. Vandekohtu istungeist üldiselt.....	33
§ 9. Kombineeritud vandekohtud.....	36
§10. Vandekohtunike teenistusse kutsumine ja vannutamise.....	37
§11. Vandekohtunike taandumine ja taandamine....	42
§12. Vandekohtu menetlus.....	45
§13. Edasikaebamine vandekohtu asjus.....	49

Kasutatud kirjandus.

Erwin Bumke, Gerichtsverfassungsgesetz und Strafprozessordnung, Berlin 1927.

Alexander Graf zu Dohna, Das Strafprozessrecht, Berlin 1925.

Heinrich Gerland, Der deutsche Strafprozess, Mannheim-Berlin-Leipzig 1927.

E. Löwe-W., Rosenberg, Die Strafprozessordnung für das Deutsche Reich, Berlin 1914.

Friedrich Oetker, Das Verfahren vor den Schwur - und den Schöffengerichten, Leipzig 1907.

R. Räägo, Kriminaalprotsessi õpperaamat, Tartu 1937.

L ü h e n d i d .

GVG = Gerichtsverfassungsgesetz.

StPO = Strafprozessordnung.

SAKSA VANDEKOHUS PÄRAST 1924.AASTA REFORMI.

=====

§1. Sissejuhatus ja ajalooline ülevaade.

Riigivõimu üheks tähtsamaks vahendiks õiguskorra kaitsmisel üksikisiku õigustrikkuva käitumise vastu on isiku karistamine, kes ei pea kindni riigivõimu poolt antud eeskirjadest ning sooritab mingi tegevuse või tegevusetuse, mis on keelatud karistuse ähvardusel. Kodanikkude karistamine kuulub selliste küsimuste hulka, mille juures tuleb arvestada pääle riikliku ja ühiskondliku julgeoleku taotlemise ka seda, et ei satuks hädaohtu vastavate üksikisikute huvid, keda kriminaaljälitamine puudutab. Samuti on vajalik selleks, et karistamine saavutaks talle asetatud preventiivsihte,

korraldada kriminaalkohtuvõimu teostamine selliselt, et ta avaldaks maksimaalset mõju rahva psüühikasse, vastates täiel määral tema arusaamisele õigusest.

Neid sihte on suurel määral püütud saavutada laiema rahvamassi kriminaalkohtumõistmisest osavõtmisse tõmbamisega, kuid tuleb märkida, et rahvaolluse kriminaalkohtupidamisest osavõtu võimaldamises on valitsenud ajajooksul väga erinevaid vaateid, mistõttu see küsimus on olnud üheks enimvaideldavamaks küsimuseks kogu kriminaalprotsessis¹.

Ajaloolist arengut jälgides näeme, et kõige varasemal ajal, mil kriminaalprotsess kandis veel eraõiguslikku iseloomu, kuulus kriminaalkohtumõistmine, nagu ka üldse õigusmõistmine, rahvale, kusjuures alul oli karistamine süüteoost kannatanu või ta omaste ülesanne, kuid hiljem ühiskondliku korra arenemisega võttis riiklik võim kriminaalkaristamise oma kätte². Kuid veel kogu võistkondliku protsessi

¹ R. Räägo, Kriminaalprotsessi õpperaamat, Tartu 1937, lk. 65.

² Räägo, op. cit., lk. 16j.

staadiumi iseloomustab see, et kohtunikena ei esine õpetatud juristid-ametikohtunikud, vaid rahvas oma esindajate kaudu, kellele teataval määral küll lisanduvad ametnikud, kuid need mitte niivõrt asja otsustajaina, kui just protsessi juhtijaina.

Mis puutub eriliselt Saksa kriminaalprotsessi, siis siin kõige varajasemal ajajärgul kohtumõistmine kuulus, samuti kui mujalgi, kõigepäält rahvale, kes seda teostas alul rahvakoosoleku kaudu, millest võtsid osa relvakandevõimelised mehed, kuid hiljem valiti kohtufunktsiooni teostamiseks erilised rahvaesindajad (Šöffid), kelle otsus varem vajas rahva hääkskiitu, mis nõue aga ajajooksul kadus. Kohtus leidis aset funktsioonide jagamine kohtuniku ja otsusetegijate vahel, kus esimesel lasus protsessi juhtimine, kuna viimased olid tõelised asja otsustajad³.

Edaspidine areng seisis selles, et õpetatud kohtunikkonna kujunemisega rahvas kriminaalkohtumõistmisest ajajooksul täiesti välja suruti, nii et

³ Heinrich Gerland, Der deutsche Strafprozess, Mannheim-Berlin-Leipzig 1927, lk. 14jj.- Alexander Graf zu Dohna, Das Strafprozessrecht, Berlin 1925, lk. 33.

ametikohtunikud omandasid sel alal monopoolse seisukoha. Inkvisitsiooniprotsessiaegne kohtunik on riigiametnik-eriteadlane⁴.

Alles 19. sajandil leidis rahvaolluse kriminaalkohtumõistmisest osavõtu idee uuesti rakendamist, sõltuvalt uueaegsest arusaamisest riigiõiguslikest suhetest ^{mille jaoks rahvas pole enam riigivõimu objekt,} /vaid subjekt, kellele kuulub õigus võtta osa riigivõimu teostamisest, muuseas ka kohtumõistmisest. Eeskujuna Saksa õigusele esineb Inglise ja Prantsuse kriminaalprotsessiõigus. Suurel määral mõjusid selleks kaasa ka inkvisitsiooniprotsessi väärnähtused, nagu ta salajasus, kohtunike komplekteerimine ainult kõrgemaist seltskonnakohtidest jne. Sellepärast on arusaadav, et rahva osavõtu instituut kriminaalkohtupidamisest leidis suurt poolehoidu, sest pääle Saksa leidis rahvakohtunike instituut rakendamist veel

⁴ Räägo, op. cit., lk. 20.- Graf zu Dohna, op.cit., lk. 33.- Gerland, op.cit., lk. 21: „Die Gerichtsverfassung änderte sich, je reiner sich der Inquisitions-gedanke durchsetzte. Das Laienelement tritt völlig zurück. Die Schöffen verschwinden, der gelehrte, beamtete Richter bleibt allein zurück. In Übereinstimmung mit dem letzten Gedanken des absoluten Staates, alles öffentliche Macht in den Händen von Staatsbeamten zu vereinigen, vollzieht sich die völlige Bürokratisierung der Justiz, ihre völlige Lösung von etwaer Mitwirkung der Volksgenossen.“

Prantsuses, Itaalias, Belgias, Šveitsis, Austrias, Kreekas ja mujal⁵.

§2. Rahvaolluse kriminaalkohtumõistmisest osavõtu hinnang.

Rahvaolluse osavõtt kohtumõistmisest võib toimuda kahel kujul - vandekohtuna või šöffidekohtuna, kusjuures vandekohus oma klassilisel kujul koosneb kahest erinevast kolleegiumist, milleks on kohtualuse süüküsimust otsustav vandekohtunike kolleegium, ning ametikohtunike kolleegium, mis otsustab süüteo juriidilised tagajärjed, kuna šöffidekohus koosneb ühest kolleegiumist, kus rahvaesindajad ja ametikohtunikud otsustavad ühiselt nii süü- kui ka karistusküsimuse⁶. Kuna aga kriitika poolt esitatud märkmed puudutavad peaaegu võrdselt nii vandekohtu kui

⁵ Räägo, op. cit., lk. 64. - Graf zu Dohna, op. cit., lk. 33.- On märkimisväärne, et Inglismaal vandekohus ei lahenda mitte ainult kriminaalasju, vaid ka tsiviilasju. Gerland, op. cit., lk. 22 jj.-

⁶ Graf zu Dohna, op. cit., lk. 35.- Räägo, op. cit., lk. 64.

ka šöffidekohut, siis peatume üldiselt rahvaolluse kriminaalkohtumõistmisest osavõtu suhtes poolt- ja vastuväidetel.

Rahvakohtunike pooldajad toovad ette kõigepäält seda, et ametikohtunikud oma erialalise kutsetegevuse tõttu ei tunne küllaldaselt määralt elu, olles sellest maha jäänud. Rahvaesindajad on aga tuttavad muutuvate eluvahekordadega, suutes seepärast otsustada õiglase-
malt ja humaanselt, korrigeerides tarbekorral elust mahajäänud seadust. Samuti on otsustel, mille tegemi-
sest on võtnud osa rahvaesindajad, suurem autoriteet ja mõju, mis aitab kodanikke kasvatada ja neis õiglus-
tunnet levitada, mida suurendab ka veel asjaolu, et rahvaollus on kohtumõistmisel iseseisvam ja sõltuma-
tum kui ametikohus, mis tagab erapooletu otsuse⁷.

⁷ Räägo, op. cit., lk. 65.- Graf zu Dohna, op. cit.,
lk. 34; Aber das Recht ist Gemeingut der Nation und
nur dann der adäquate Ausdruck ihres Rechtsempfindes,
wenn es von der Überzeugung der Rechtsgenossen ge-
tragen wird. Dazu ist erforderlich, dass da Volk an
der Pflege des Rechts aktiven Anteil nehme.....
Soll der Angeklagte das gegen ihn erlassene Urteil
als gerecht anerkennen, so darf auch nicht der Modus,
in dem es gefunden wird, eine Technik darstellen,
in die ihm jeder Einblick versagt bleibt. Nimmt er
seine Verurteilung aus den Händen rechtsunglehrter
Richter entgegen, so wird er solchem Spruche in dem

Teiseltpoolt rahvaesindajate osavõtu vastu kohtumõistmisest tuuakse ette seda, et ametikohtunik oma suure praksise ja erialalise hariduse tõttu tunneb palju paremini kurjategijat, kui lihtsameelised kodanikud, kes on pandud juhuslikult kohut mõistma. Edasi on olemas terve rida komplitseeritud süütegusid, nagu bilansivõltsimised, kelmused jne., millest arusaamine pole võimalik keskmisel rahva-kohtunikul. Samuti on üsna tihti ekspertiisist arusaamine üle keskmise inimese teadmiste ja arusaamise käiv ülesanne.

Ka tuleb arvestada asjaolu, et rahva hulgast tulnud kohtunikud toovad õigusemõistmisse sisse liigse tundeelemendi, mis on segav erapooletul otsustamisel, kuna sümpaatia või antipaatia vastu pörkavad sageli põhjalikud kaalutlused ja erapooletud andmed. Samuti ei saa jätta tähele panemata, et rahvaolluse osavõtu tõttu kohtumõistmine paratamatult venib pikemale, kui kutseliste kohtunike funkt-

Bewusstsein sich fügen, dass ihm die verdiente Strafe geworden." Siinkohal olgu mainitud, et kohtunikud rahva hulgast ei pruugi sugugi olla ilma juriidilise hariduseta. Vt. Graf zu Dohna, op. cit., lk. 38.

sioneerimisel, päälegi on rahvaelemendi osavõtul kohtumõistmine hulga kallim kui ametikohtunike osavõtul, kuna hulk inimesi on kõrvaldatud oma igapäevase töö juurest⁸.

Hinnates kriitiliselt poolt- ja vastuväidete kaalu, jõuame järeldusele, et väited, mis toodud rahvaolluse kriminaalkohtumõistmisest osavõtu vastu, on kaaluvamad kui pooltväited, mispärast tänapäeva seadusandlus ei suutu enam nii hästi rahvaelemendi osavõttu kohtumõistmisest kui 19. sajandi seadusandlus. Nii on Saksamaa ja Itaalia loobunud vandekohtust puhtal kujul, asendades selle šöffidekohtuga, kuigi endise vandekohtu nimetuse all, mis näitab selgelt rahvaelemendi osatähtsuse vähenemise tendentsi, kuna sellises segakolleegiumis, nagu endast kujutab šöffidekohus, paneb end tavaliselt maksma ametikohtunikkond⁹.

§3. Saksa vandekohus enne 1924. aasta reformi.

Saksa vandekohtu käsitlemisel tuleb teha vahet

⁸ Räägo, op. cit., lk. 65 jj.- Vrd. ka Graf zu Dohna op.cit., lk. 36 j.

⁹ Räägo, op. cit., lk. 67 j.

vana vandekohtu, mis kehtis enne 1924. aastat, ja uue vandekohtu vahel, mis on normitud 1924.aastal, kuna nende olemuses on põhiline vahe.

Vana vandekohtu eeskujuks oli Prantsusmaa, kes selle omakorda 1791. aastal Inglismaalt oma õigusse üle oli võtnud¹⁰. Vandekohtu sisseseadmisel omab tähtsust 1848. a. poliitiline liikumine, mille tagajärjel tekkis elav partikulaarseadusandlus, kusjuures enamiku osariiges seati sisse vandekohtud enamasti Prantsuse eeskujul. 1877. a. kohtukorraldusseadusega loodi ühine vandekohtu instituut kogu Saksa riigis, kuigi näit. Preisi soovis meelsamini "šöffidekohut"¹¹.

1877. a. kohtukorraldusseaduse alusel (järgnevalt lühendatud GVG), astuvad vandekohtud perioodiliselt kokku maakohtute (Landgericht) juures, kusjuures nendele alluvad rasked kuriteod, mis ei allu riigikohtule või maakohtu kriminaalosakonnale¹².

¹⁰ Braf zu Dohna, op. cit., lk. 35.

¹¹ Gerland, op. cit., lk. 25 j.

¹² GVG § 79,80 (vanas, s.o. enne 1924a. kehtinud redaktsioonis). - Vt. ka E. Löwe, W. Rosenberg, Die Strafprozessordnung für das Deutsche Reich, Berlin 1914, lk. 989.

Vandekohtud koosnevad kolmest ametikohtunikust, ees-
ühesarvatud
istuja, ja kaheteistkümnest vandekohtunikust, kus-
juures viimased otsustavad vaid kohtualuse süükü-
simuse¹³.

Vandekohtunike komplekteerimine toimub sama
algnimestiku järgi, mille alusel komplekteeritakse
ka ^všöffid, s.o. need nimestikud koostatakse igal
aastal kogukondades, kusjuures nad sisaldavad kõi-
kide vandekohtunikuteenistuseks kõlvulike isikute
nimesid, mis avalikult parandamiseks välja pannakse¹⁴.

Neist algnimestikest valib igal aastal ametkohtu
(Amtsgericht) juures kokkuastuv komisjon, koosnedes
kohtunikust, ühest haldusametnikust ja 7 usaldusme-
hest, teatava kontingendi vandekohtuniku kandidaate,
kes esitatakse maakohtule vandekohtuniku aastanimes-
tiku koostamiseks. Aastanimestik sisaldab kõigepäält
päävandekohtuniku nimed, kuid päävandekohtunikule

¹³ GVG § 81. - Friedrich Oetker, Das Verfahren vor
den Schwurund den Schöffengerichten, Leipzig
1907, lk. 3 jj.

¹⁴ Oetker, op. cit., lk. 44 jj. - GVG § 85.

valitakse asetäitjaks teatav arv lisavandekohtunikke, kes astuvad tegevusse siis, kui esimesed mingil põhjusel ei saa oma ülesandeid täita¹⁵.

Nende aastanimestike põhjal koostatakse vandekohtunike sessiooninimestik, mis toimub sel teel, et hiljemalt kaks nädalat enne vandekohtu istungiperioodi loositakse välja 30 päävandekohtuniku, kuujuures loosimine toimub maakohtu avalikul istungil, millest võtab osa pääle maakohtu presidendi - veel kaks kohtuliiget ja prokuratuuri esindaja.

Üksikjuhtude lahendamiseks moodustatakse 12 liikmest koosnev vandekohtunikkond jälle loosimise teel, mis menetlus on täpsalt seaduse sätetega reguleeritud. Pooltele, s.o. prokuratuurile ja kohtualusele kuulub vandekohtunikkonna loosimisel kohtunike taandamisõigus võrdselt, nii et kumbki pool võib loosimisele tulevast 30 vandekohtunikust taandada võrdse arvu, kuid ikkagi vaid niipalju, et järele jääks 12 vannutatud meest¹⁶.

¹⁵ GVG § 87 jj.- Oetker, op. cit., lk. 45 jj.- Döwe-Rosenberg, op. cit., lk. 993 jj.

¹⁶ Oetker, op. cit., lk. 57 jj.

Vandekohtu koosseisu kuuluvad ametikohtunikud, välja arvatud eesistuja ehk vandekohtu president, nimetatakse igaks istungjärguks pädeva maakohtu presidendi poolt, kuna eesistuja nimetab ülemmaakohtu president.

Vandekohtunikud peavad kogu lõppmenetluse jooksul olema protsessitoimingute juures. Pärast tõendite vastuvõttu ja poolte vaidlusi vandekohtu president peab vandekohtunikele oma lõppkõne, milles ei puudutata tõendite hinnangut, vaid mis on määratud nende juriidiliste küsimuste selgitamiseks, mis vandekohtunikud peavad pidama silmas nendele asetatud küsimuste vastamisel¹⁷.

Vandekohtunikele esitatavad kirjalikud küsimused tuleb koostada nii, et neile saaks vastata kas jah või ei¹⁸, kuid vandekohtunikud on õigustatud vastama

¹⁷ Strafprozessordnung (St PO) § 300.- Oetker, op. cit., lk. 115.

¹⁸ Küsimused liigituvad omakorda pääküsimusiks, abiküsimusiks ja kõrvalküsimusiks - vt. Oetker, op. cit. lk. 117 jj., lk. 159 jj., lk. 182 jj. - StPO § 292jj.

ühthe küsimust osalt jaatavalt ja osalt eitavalt. Oma salajase nõupidamise ja hääletamise juhtimiseks valivad vandekohtunikud eneste keskel erilise juhtaja (Obmann), kes kirjutab vandekohtu poolt antud vastused küsimuslehele ja loeb hiljem küsimused ühes neile antud vastustega kohtuistungil ette. Kohtualuse süüdimõistmiseks on vajalik kaks kolmandikku vandekohtunikke häältest¹⁹.

Vastavalt vandekohtu verdiktile ametikohtunike kolleegium mõistab kohtualuse kas vabaks või süüdi ühes vastava karistusega, kusjuures süüdimõistva otsuse langedamise eel tuleb veel kord kuulata poolte avaldusi ja taotlusi²⁰.

§4. 1924. aasta vandekohtu reform.

Juba 1877.aastal vandekohtute sisseseadmisel esitati vastuväiteid klassilise vandekohtu vastaste poolt, soovitades selle asemele sisse seada šöffidekohut²¹,

¹⁹ Löwe-Rosenberg, op. cit., lk. 609j.- StPO § 307,262

²⁰ StPO § 314.- Oetker, op. cit., lk. 613 jj.

²¹ Gerland, op. cit., lk. 26. - Graf zu Dohna, op. cit., lk. 35.

samuti leidis vandekohus ikka uut ja uut kriitikat, kuna leiti, et ta polnud täitnud talle pandud lootusi²². Kuid reformipüüded ei suutnud mõjule pääseda, kuigi tehti korduvalt ettepanekuid seada sisse ühtlane šöffidekohtu organisatsioon.

Alles pääle maailmasõda muutus suhtumine vandekohtuisse sel määral eitavaks, et võidi asuda nende kõrvaldamisele, milleks omajagu tõuget andis ka Saksamaal valitsev majanduskriis, mis nõudis kokkuhoidu kõikidel aladel, ühes arvatud kohtumõistmine²³. Kohtu-

²² Graf zu Dohna, op. cit., lk. 36: "Man übersah dabei nur, dass man Gefahr lief, an die Stelle der Beamtenwillkür die Volkswillkür zu setzen. Denn es gab keine Garantien dagegen, dass die zum Richteramt berufenen Geschworenen sich über das Gesetz erhaben dünkten und es nur dort zur Anwendung gelangen liessen, wo es ihnen gerecht erschien und ihre Billigung fand. Und man übersah ferner, dass man den juristisch ungebildeten Volksgenossen eine Aufgabe übertrug, der sie schlechterdings nicht gewachsen waren, wenn man von ihnen erwartete, dass sie ohne alle Hilfe ein Recht richtig anwendeten..."

²³ Gerland, op. cit., lk. 28. - Graf zu Dohna, op. cit., lk. 38.

reform teostati valitsuse poolt vastava volitusseaduse alusel antud määrusega 4. jaanuaril 1924, mis astus jõusse 1. aprillil 1924. Mainitud määrusega mis muutis kohtukorraldust ja kriminaalkohtupidamise korda üsna suurel määral ka muus osas, muudeti ära vana vandekohtu instituut, asendades teda šöffidekohtuga sisulises mõttes, kuigi säilus vana vandekohtu nimetus²⁴.

Reformitud kriminaalkohtumõistmise aluseks jäi küll formaalselt vana 1877a. seadusandlus, kuid nii kohtute seadus (Gerichtsverfassungsgesetz = GVG) kui ka kriminaalkohtupidamise kord (Strafprozessordnung = StPO) avaldati kohtuministri poolt uuesti paragrafeeritult, mis redaktsioon hakkas kehtima 1. aprillil 1924²⁵.

²⁴ Gerland op.cit., lk. 29: "Die Schwurgerichte sind, obwohl man ihren Namen beibehalten hat, abgeschafft, das Schöffensystem durchgängig eingeführt." - Graf zu Dohna, op. cit., lk. 38: "Nur der Name ist erhalten geblieben. Ein etwas würdigeres Begräbnis hatten sie immerhin verdient."

²⁵ Erwin Bunke, Gerichtsverfassungsgesetz und Strafprozessordnung mit Nebengesetzen, Berlin 1927, lk. 43.- Gerland, op. cit., lk. 28.

§5. Vandekohtu pädevus.

Et saada täpsamat kujutlust vandekohtu pädevusest, puudutame kõigepäält Saksa kohtukorraldust üldiselt. Kohtu mõiste esineb õieti kahes tähenduses: esiteks mõistame kohtu all kohut kui halduslikku asutist, mis ei ole otseselt tegev kohtumõistmisega, kuna teises mõttes räägime kohtust kui kohtumõistvast ja otsustavast protsessiasutisest, s.o. sisuliselt jurisdiktsiooniga tegelevast asutisest, mis moodustab kohtust esimeses (administratiivses) tähenduses²⁶.

Esimeses mõttes kohtuorganisatsioon koosneb ametkohtutest, maakohtutest, ülemaakohtutest ja riigikohtust, kuna sisuliselt kriminaalkohtumõistmisega tegelevad ametkohtute juures ametkohtunikud üksikkohtunikenä, väiksed ja laiendatud šöffidekohtud, väiksed ja suured noortekohtud, maakohtute juures väiksed ja suured kriminaalkambrid (osakonnad) ja vandekohtud, ülemaakohtute juures kri-

²⁶ Gerland, op. cit., lk. 44.- Graf zu Dohna, op. cit., lk. 19.

minaalsenatid, samuti ka riigikohtu juures kriminaal-senatid²⁷. Väike šöffidekohus koosneb ametkohtunikust ja kahest šöffist, kuna laiendatud šöffidekohtu koosseisu kuulub veel teine ametkohtunik (GVG § 29). Vandekohus koosneb kolmest kutselisest kohtunikust ja kuuest vandekohtunikust (GVG § 81), kuna kriminaalkambrid koosnevad ühest kutselisest kohtunikust ja kahest šöffist, mispuhul teda nimetatakse väikseks kriminaalkambriks, kuna suur kriminaalkamber moodustub kolmest kohtunikust ja kahest šöffist (GVG § 76). Ülemaakohtute ja riigikohtu kriminaalsenatid otsustavad viieliikmelises kohtunike koosseisus (GVG § 122, 139).

Vandekohtu pädevus on määratud negatiivselt, kuna vandekohtule alluvad süüteod, mis ei allu riigikohtule ega ametkohtule (GVG § 80)²⁸. Ametkohtule

²⁷ GVG § 22jj., 28jj., 59jj., 79jj., 115jj., 123 jj.

²⁸ Maakohtute kriminaalkambrid pole pädevad esimese astme kohtuina kriminaalasjus, kuigi neile varem kuulus keskmiste kriminaalasjade otsustamine (GVG § 73 j.). - Gerland, op. cit., lk. 86: "Immerhin aber werden die Strafkammern, wenn auch in beschränktem Umfang und nur als Beschlussgerichte in erster Instanz zuständig, und zwar insofern, als sie zuständig sind für die Voruntersuchung und die deren Ergebnisse betreffenden Entscheidungen."

omakorda alluvad kõik üleastumised ja kuriteod, ning rasked kuriteod, mille eest on nähtud karistuseks ette vangimaja, kindlusvangistus või parandusmaja mitte üle 10 aasta kas üksikult või koos teiste karistustega ja tagajärgedega, niipalju kui need rasked kuriteod ei allu riigikohtule. Ametkohtu allumusest on arvatud välja valevanne, kuid talle allub terve rida raskeid kuritegusid, mis on toodud loenduse korras kindla põhimõtteta, nagu vastuhakkamine, valerahategemine, vägistamine teataval juhul, vargus retsidiivi puhul, röövimine, väljapressimine, kuritahtlik pankrott jne. (GVG § 24). Et osa ametkohtu allumusse kuuluvaid kriminaalasju kuulub lahendamisele ametkohtuniku poolt üksikkohtunikuna, teine osa aga lahendatakse šöffidekohtu poolt (GVG § 25-28), ei oma tähtsust vandekohtu pädevuse määramisel.

Teiselt poolt piirab vandekohtu pädevust asjaolu, et teatavad süüteod alluvad riigikohtule, nagu riigipärandamine, sõjasaladuste väljaandmine jne. (GVG § 134).

Järelejäävalt kuuluvad vandekohtu lahendada rasked kuriteod, nagu valevanne, teatavat liiki

sugukõlvatud teod, tapmine, kehavigastamine, mille tagajärjeks on surm, ihuvilja kõrvaldamine kui see toimub äriaajamisena, süütamine, kohtunike äraostmine jt. Üldiselt võiks mainida, et tunduvalt suurem osa süütegusid kuulub šöffidekohtu lahendamisele, kuna vandekohus otsustab peamiselt ainult raskemaid kriminaalasju²⁹.

§6. Vandekohtu isikkond.

Vandekohus koosneb kolmest kohtunikust, kaasa arvatud eesistuja, ja kuuest vandekohtunikust (GVG § 81). Mis puutub kutselisisse kohtunikesse, siis vandekohtu eesistuja määratakse iga tegevusaasta alul ülemmaakohtu presidendi poolt igaks vandekohtu istungjärguks

²⁹ Gerland, op. cit., lk. 85: "Das Ausgeführte ergibt, dass die Schöffengerichte die Strafgerichte für die mittleren und schweren Strafsachen sind. Das Schwergewicht der strafgerichtlichen Praxis liegt durchaus bei ihnen. Sie sind die eigentlichen Strafgerichte des täglichen Lebens."

kas ülemmaakohtu liikmete hulgast või selle piirkonnas olevaist teistest kohtunikest (GVG § 83 I 1.)

Samal viisil nimetab maakohtu president igaks vandekohtu istungjärguks maakohtu liikmete ja tema piirkonnas teenistusse olevate ametkohtunike hulgast vandekohtu eesistujale asetäitja, samuti ülejäänud vandekohtu kohtulikud liikmed ja nende asetäitjad (GVG § 83 II 1.).

Kui tegevusaasta jooksul osutub tarvilikuks mõni vandekohtu istungjärk, milleks pole määratud kohtunikke, siis võib seda teha tagantjärele. Samuti võib hiljem määrata asetäitjaid, kui see vajalik ja korralised asetäitjad on takistatud ametikohuste täitmisel.

Vandekohtunikuks olemise võime ja sellest kohustusest vabanemise kohta kehtivad väheste eranditega sätted, mis reguleerivad neid küsimusi s^võffide suhteski (GVG § 84)³⁰.

Vandekohtuniku amet on auamet, milleks on õi-

³⁰ Graf zu Dohna, op. cit., lk. 39.- Gerland, op. cit., lk. 60.

gustatud ainult sakslased (GVG § 31). Kuid teiselt-
poolt on ta ka kohustus, mis lasub võrdselt nii nais-
tel kui meestel, kusjuures sellest kõrvalehoidmine
toob kaasa rahatrahvi ja kohustuse tasuda tekkinud
kulud (GVG § 56). Siiski ei pea vandekohtunikuna
tegutsemisest vastavale isikule põhimõttelikult tek-
kima majanduslikku kahju. Nii võivad saada vandekoh-
tunikud vastava palve pääle sündsast hävitust neile
ametikohuste täitmisel tekkinud kulude eest, samuti
tasu saamatajäänud teenistustasu eest kui ka sõidu-
kulud. Kui on vandekohtunikul tekkinud vajadus võtta
enda asemele vandekohtu teenistuse täitmise ajaks
asendaja, siis on võimalik ka asenduskulud saada ta-
gasi, igal juhul aga õiglase äranägemise alusel. Õi-
gus kahjude häästamiseks kustub, kui nõue pole esi-
tatud 3 kuu jooksul pärast teenistuskohuste täitmise
lõppu (GVG § 55).

Kuigi vandekohtuteenistuse kohustus on üldine,
siiski eeldab ta kindlaid omadusi ja võimeid, mille
puudumisel vastav isik pole vandekohtunikuks võimeline,
s.o. ta ei saa täita vandekohtuniku ülesandeid. Või-
metud vandekohtuniku ametiks on kõigepäält isikud,

kes selleks võime on kaotanud kriminaalkohtu otsusega süüdimõistmise korral mingis süüteo, millega kaasub võimetus olla vandekohtunikuks. Edasi on võimetud isikud, kelle vastu on avatud lõppmenetlus süüteoasjas, mille tagajärjeks võib olla kodanlike auõiguste kaotamine või võimetus astuda avalikku teenistusse. Samuti ei saa olla vandekohtunikuks kohtulikult oma varanduse käsutamise piiratuks tunnustatud isikud (GVG § 32).

Kui vandekohtunikuks on teotsenud selleks võimetu isik, siis on vastav menetlus tühine³¹.

Vandekohtuniku ametisse ei tule kutsuda isikuid, kes algnimestiku koostamise ajaks 30 aastat veel pole vanaks saanud, samuti isikud, kes algnimestiku koostamise ajani pole vastavas kogukonnas elanud täitkahte aastat, aga ka mitte neid isikuid, kes vaim-

³¹ Löwe-Rosenberg, op. cit., lk. 947: "Unfähige Personen sollen nicht nur nicht zum Schöffen - oder Geschworenen dienste berufen werden, sie dürfen als Schöffen und Geschworene nicht mitwirken. Ihre Mitwirkung macht das Verfahren nichtig." — Gerland, op. cit., lk. 62.

liste või kehaliste puuduste tõttu pole vandekohtunikuks kohased (GVG § 33).

Edasi ei pea vandekohtunikuks kutsuma riigipresidenti ja osariikide presidente, riigivalitsuse või osariigi valitsuse liikmeid, teatavaid kõrgemaid riigiametnikke, kohtunikke ja prokuratuuri liikmeid, kohtulikke ja politsei täidesaateametnikke ja vaimulikke ning selliste usuühingute liikmeid, kes on kohustunud ühiseks eluks. Pääle selle võivad osariikide seadused määrata teatavaid kõrgemaid haldusametnikke, keda ei tule kutsuda vandekohtu teenistusse (GVG § 34).

Isikuid, keda ei tule kutsuda vandekohtuniku ametisse, ei tule võtta vandekohtunike nimestikesse, aga juhul kui see on sündinud ning neid kutsutakse ametikohuste täitmisele võivad nad sellest keelduda³². Kui

³² GVG § 52 II 1.- Gerland, op. cit., lk. 63.: "Die Bedeutung dieser Vorschrift liegt darin, dass die mit der Aufstellung der Richterlisten betrauten Staatorgane angewissen sind, gewisse Personen nicht zur Ausübung ihrer an sich gegebenen Richterpflcht heranzurufen, wenn sie aber doch in die Richterlisten aufgenommen sind, sie an der Ausübung des Amtes nicht mehr zu beteiligen."

vastavad isikud siiski võtavad osa kohtumõistmisest, siis see asjaolu ei tee tühiseks ega vaieldavaks nende osavõtul tehtud otsust, kuna vastavad eeskirjad on rohkem teatud riigiorganitele antud seesmised teenistuseeskirjad selle kohta, keda ei tule kutsuda vandekohtunikuks, mille rikkumine ei too kaasa protsessuaalseid tagajärgi³³.

Edasi näeb seadus ette teatava kontingendi isikuid, kes küll on võimelised vandekohtu teenistuseks, kuid kes on õigustatud sellest kohustusest taanduma, kusjuures otsus, kas nad tahavad oma õigust kasutada, allub nende eneste äranägemisele³⁴.

³³ Löwe-Rosenberg, op. cit., lk. 947: "Diejenigen Personen, welche nur zum Schöffen - und Geschworenendienst nicht berufen werden sollen, sind dagegen zu diesem Dienste nicht unfähig. Die Rücksichten, aus welchen ihre Berufung nicht stattfinden soll, sind nicht von solcher Bedeutung, dass die Nichtbeachtung derselben das Verfahren nichtig macht."

³⁴ Taandumise õigust võivad vastavad isikud kasutada juba vandekohtunike aastanimestike koostamise ajal, nii et neid aastanimestikesse üldse ei võeta, kuid seda õigust saavad nad kasutada ka veel siis, kui neid on kutsutud vandekohtu teenistuskohuste täitmisele. Viimasel juhul tuleb vastav palve esitada ühe nädala jooksul, arvates kutsumisest teate saamisest.- Vt. GVG § 53.- Gerland, op. cit., lk. 62 j. - Löwe-Rosenberg, op. cit., lk. 951j.

Seda õigust omavad kõigepäält riigipäeva, riiginõukogu, riigimajandusnõukogu, samuti ka osariigi parlamendi liikmed, edasi isikud, kes viimase tegevusaasta jooksul on vandekohtunikuna teeninud, siis veel arstid, haigetalitajad, ämmaemandad ja apteekrid, kel pole abilist, samuti isikud, kes on saanud 65-aastaseks, ning lõppeks naised, kes suudavad tõestada, et neile perekonna eest hoolitsemine vandekohtunikuna tegutsemist väga suurel määral raskendab (GVG § 35).

Kui vastavad isikud, kes on õigustatud taganema vandekohtuniku kohuste täitmisest, võtavad menetlusest osa, siis see ei mõjusta mingil moel tehtud otsuse õigusjõudu, kuna taganemise õigus on antud vastavaile isikuile nende erahuves, mille mittekasutamine ei kahjusta õigustmõistmist³⁵.

³⁵ Löwe-Rosenberg, op. cit., lk. 947: "Diejenigen Personen endlich, welche die Berufung ablehnen dürfen, finden nur Berücksichtigung aus gewissen Billigkeitsrücksichten, die mit den Interessen der Rechtspflege nicht im Zusammenhange stehen."

§7. Vandekohtu komplekteerimine.

Vandekohtu koosseisu koostamine vandemeeste osas toimub üsna keerukas menetluses, mille sihiks on esiteks see, et vandekohtu teenistuskohustust rakendatakse ühtlaselt kõikide vastavate kohuslike suhtes, ja teiseks see, et selleks teenistuseks saaksid kutsuda tõepoolest selleks kohased ja võimelised isikud³⁶. Ka siin rakendatakse vandekohtunike kohta, vähemate eranditega neid eeskirju, mis reguleerivad vastavaid küsimusi sõffide puhul (GVG § 84).

Vandekohtu komplekteerimise esimeseks etapiks on nn. algnimestiku (Urliste) koostamine, kuhu tulevad sisse kanda kõik vandekohtu teenistuseks kohuslikud isikud. See algnimestik koostatakse kogukondade vanemate poolt igal aastal, kusjuures nimestikku ei tule võtta neid, kes on võimetud vandekohtu teenistuseks, samuti ka mitte neid, keda ei tule sea-

³⁶ Gerland, op. cit., lk. 64.

duse alusel kutsuda vandekohtuniku ametisse (GVG §36)³⁷.

On võimalik algnimestikku koostada ka nii, et igal aastal kantakse kindla järjekorra alusel nimestikku ainult teatav osa kodanikke, kusjuures vastava järjekorra määramise aluseks võivad olla kas isikute nimede algtähed või jälle elukoht teatavas tänavas, või ka mõlemad alused korraga. Järjekorda ei saa muuta enne, kui kõik kodanikud on vandekohtu teenistuse järjekorras juba läbi teinud (GVG § 36 III l. p.a.).

Edasi on võimalik, et vandekohtunike algnimestikuks kasutatakse ka mõnda teist ametlikku nimekirja, mis peetakse vastavas kogukonnas elanike kohta.

Algnimestik tuleb vastavas kogukonnas üheks nädalaks igapähele vaatamiseks välja panna, päälegi tuleb

³⁷ Löwe-Rosenberg, op. cit., lk. 953.- Mis ajaks algnimestikud tulevad koostada ja ametikohtunikule üle anda, samuti millal komisjon vandekohtunike välimiseks kokku astub, selle määrab osariigi kohtuministeerium (GVG § 57).

nimestiku tutvumiseks väljapaneku aeg varem avalikult teada anda (GVG § 36 II 1.). Selle nädala jooksul on võimalik vaielda nimestiku õigsuse ja täielikkuse vastu (GVG § 37).

Nimestiku vastu esitatud vaideid ei lahenda kogukonna vanem ise, vaid saadab need ühes algnimestikuga ja märkustega, mis sinna vajalikud, edasi vastavale ametkohtunikule. Kui osutub algnimestiku parandamine pärast selle edasisaatmist vajalikuks (nt. sureb mõni vandekohtuniku kandidaat või kaotab vastava võime jne.), siis peab kogukonna vanem sellest teatama ametikohtunikule (GVG § 38).

Ametkohtunik, kelle juure tulevad algnimestikud mitmest kogukonnast, paneb need nimestikud kokku ja valmistab ette otsused nimestike vastu esitatud vaiete üle, kuid otsustamine ei kuulu temale (GVG § 39). Kui osutub tarvilikuks küsitleda isikuid jne. vaiete lahendamiseks, siis korraldab ametkohtunik selle asja, samuti peab ta kontrollima, kas algnimestikud on vastavas korras pandud välja tutvumiseks³⁸.

³⁸ Löwe-Rosenberg, op. cit., lk. 954.

Ametkohtu juures astub igal aastal kokku eriline komisjon vandekohtunike valimiseks ja algnimestike vastu esitatud vaiete lahendamiseks. See komisjon koosneb ametkohtunikust eesistujana, ühest haldusametnikust osariigi valitsuse määramisel, ning seitsmest usaldusisikust kaasistujaina. Usaldusisikud valitakse osariigi seaduste alusel ametkohtu piirkonna elanike hulgast, kusjuures valimine toimub haldusühikute esinduste kaudu, nende puudumisel aga ametkohtuniku poolt (GVG § 40)³⁹.

Komisjon on otsusevõimeline, kui koos on eesistuja, määratud haldusametnik ja kolm usaldusisikut. Komisjon teeb otsused absoluutsete häälteenamusega, kuid häälte poolekslangemisel otsustab eesistuja hääl.

Komisjon otsustab kõigepäält algnimestiku vastu esitatud vaided, missuguste otsuste järele ei ole

³⁹ Löwe-Rosenberg, op. cit., lk. 955: "Mit Rücksicht auf die grosse Verschiedenheit des inneren Staatsrechts der Bundesstaaten und insbesondere der in ihnen bestehenden Gemeinde-verfassungen haben die Bestimmungen über die Organe für die Wohl der Vertrauensmänner der Landesgesetzgebung überlassen werden müssen." - Komisjoni usaldusisikuid, kes ei

võimalik edasi kaevata (GVG § 41). Niiviisi saabub parandatud algnimestik⁴⁰. Sellest nimestikust valib komisjon vajaliku arvu päävandekohtunikke, kusjuures nende arv tuleb nii määrata, et ettenähtavalt iga päävandekohtunik ainult üheks vandekohtu istungiks aastas kutsutakse (GVG § 85)⁴¹. Osariigi kohtuministeerium jaotab tarvismineva päävandekohtunike arvu

ilmu istungeile, või muul viisil ei täida kohuseid, võib karistada tarbekorral rahatrahviga (GVG § 56).

⁴⁰ Kas komisjon ka ametipoolest võib parandusi teha, on vaieldav - vt. pro Gerland, op. cit., lk. 65; contra Löwe-Rosenberg, op. cit., lk. 955. Kuigi komisjoni otsuseile pole võimalik edasi kaevata, siiski võivad vead, mis on nimestikus, hiljem protsessi korras alluda uuele uurimisele. Sest kui teatud isiku vastu on esitatud väiteid, et ta pole vandekohtunikuks võimeline, siis kui ta asja otsustamisest on osa võtnud, võib sellise otsuse vastu vaielda, kuna siin ei ole kohus eeskirjade kohaselt koostatud (StPO § 338 p. 1).

⁴¹ Kuna komisjon valib nii vandekohtunikud kui ka šöffid, siis tuleb tal otsustada, keda mingisse ametisse määrata. Löwe-Rosenberg, op. cit., lk. 957: "... so hat der Ausschuss zu erwägen, für welches Amt der einzelne am besten geeignet sei. Hierbei wird in erster Linie zu berücksichtigen sein, dass das Amt der Geschworenen das erheblich schwierigere ist und bei weitem grössere Ansprüche an die Intelligenz der zur Entscheidung berufenen Personen macht."

üksikute samasse maakohtu ringkonda kuuluvate ametkohtute vahel, kuna abivandekohtunikud valib selle ametkohtu juures olev komisjon, millise piirkonnas on maakohtu (seega ka vandekohtu) asupaik (GVG § 77).

Nende valitud vandekohtunike nimed teatatakse vastavate ametkohtunike poolt maakohtu presidendile, kes koostab päävandekohtunike aastanimekirja. Järjekord, milles päävandekohtunikud vandekohtu istungitest osa võtavad, määratakse kogu tegevusaastaks (ametiaastaks) ette kindlaks loosimise teel, mida toimetab maakohtu president⁴². Viimane teatab vandekohtunikele loosimise tagajärjed, kusjuures märgitakse ka, et selle kohta, kus ja missugusel päeval nad vandekohtunikena teenistusse kutsutakse, saadetakse hiljem täiendav teade (GVG § 86).

Abivandekohtunikud on vandekohtunike asendajaiks, kuna nad astuvad tegevusse siis, kui mõni päävandekohtunikest mingisugusel põhjusel ära langeb. Abivandekohtunikud valib selle ametkohtu komisjon, mille piirkonnas asub vandekohus, sest siis on tarvilisel

⁴² Gerland, op. cit., lk. 68.

korral abivandekohtunike kättesaamine kergem, kuna nad elavad lähemal.

Kui vandekohtunik, kes on võetud aastanimestikku, muutub vandekohtuniku ametiks võimetuks, siis tuleb ta nimestikust kustutada. Kui sellise nimestikku võetud vandekohtuniku suhtes esinevad või teatavaks saavad muud asjaolud, mille olemasolul vandekohtunikku ei tule kutsuda teenistusse, siis vabastatakse ta sellest (GVG § 52)⁴³.

Keegi ei või olla määratud teenistusse üheks ja samaks tegevusaataks vandekohtunikuna ja šöffina korraga. Kui see on sündinud, või on keegi määratud ametisse mitmes ringkonnas, siis peab vastav isik võtma vastu selle ameti, mille täitmisele ta esimeses järjekorras on kutsutud (GVG § 90).

⁴³ Löwe-Rosenberg, op. cit., lk. 964: "Ist der die Nichtberufung begründende Umstand ein nur zeitweise bestehender, so ist nach dem Wegfall desselben der Schöffe /resp. der Geschworene/ wieder zum Dienst heranzuziehen, wogegen die in Abs. 1 vorgeschriebene Streichung von der Liste für das laufende Geschäftsjahr eine definitive ist."

§8. Vandekohtu istungeist üldiselt.

Vandekohtud astuvad kokku nende pädevusse kuuluvate kriminaalasjade lahendamiseks vajaduse järgi⁴⁴, kusjuures istungid peetakse maakohtute juures (GVG § 79).

Sageli on aga otstarbekohane, et vandekohus peaks oma istungeid mitte oma alalises asukohas, vaid mingis teises kohas, kus nt. parem kutsuda tunnistajaid, toimetada paiklikku vaatust jne. Ka osutub see mõnikord vajalikuks seetõttu, et kohapääl asja arutamine avakdab suuremat muljet, millega saavutatakse generaalpreventiivseid sihte palju suuremal määral kui menetluse läbiviimisega kohtu alalises asupaigas. Seepärast on antud õigus maakohtu kriminaalkambrile määrata, et üksikud vandekohtu istungid peetaks mitte alalises asukohas, vaid kusagil mujal vastava vande-

⁴⁴ Enne 1924a. vandekohtute reformi tulid vandekohtud asjade lahendamiseks perioodiliselt kokku, mille kohta võisid eeskirju anda üksikud osariigid. - vt. Löwe-Rosenberg, op. cit., lk. 989.

kohtupiirkonnas (GVG § 91)⁴⁵.

Kui sellisel juhul osutub vajalikuks juurde kutsuda teisi rahvakohtunikke esialgselt kutsutud vandekohtunike asemele, siis tuleb selleks kasutada istungikohas pädeva šöffidekohtu abišöffe (GVG § 91 II 1.)⁴⁶. Asetäitjaid tuleb kutsuda abišöffide hulgast vastavalt aastanimestiku järjekorrale, kuid võimalikult seda arvestades, et esialgselt kutsutud mehe asemele astuks mees, esialgselt kutsutud naise asemele aga naine (GVG § 49 I 1.).

Juhul, kui abišöffide kutsumine aastanimestiku järjekorras tooks kaasa istungi edasilükkamise või tema alguse olulise viivituse, siis tuleb järjekorrast

⁴⁵ Löwe-Rosenberg, op. cit., lk. 1001: "Die Bestimmung beruht auf geschäftlichen Rücksichten."

⁴⁶ Vandekohtunikele asetäitjate kutsumine osutub vajalikuks, kui esialgselt kutsutud vandekohtunik ei saa mingil põhjusel fungeerida, nt. on haigestunud või on vabastatud teenistuskohuste täitmisest kohtu poolt. Samuti kuulub siia juht, kui vastav vandekohtunik on asja arutamisest ja otsustamisest taandunud või taandatud (StPO § 22; 24, 32).

loobuda ja kutsuda kohtu asukohas elavaid abišöffe (GVG § 49 II 1), kuid viimaseid tuleb kutsuda ikkagi järjekorras.

Istungile kutsutavaist vandekohtunikest peavad vähemalt pooled olema mehed (GVG § 84 II 1.)⁴⁷.

Maakohtu president määrab aja, millal vandekohus kokku astuma peab (GVG § 87). Seni kui pole veel määratud, millal vandekohus, kokku astub, täidab maakohtu kriminaalkambri eesistuja ka neid ülesandeid, mis kohtute korraldamise seadus ja kriminaalkohtupidamise kord paneb vandekohtu eesistujale samuti teeb ta seda ka siis, kui vandekohtu istung on lõppenud (GVG § 83 IV 1.).

47 Enne reformi võisid vandekohtunikeks, samuti kui šöffidekski, olla ainult mehed. - vt. Löwe-Rosenberg, op. cit., lk. 946. - Graf zu Dohna, op. cit., lk. 40: "Erst das Gesetz vom 25. April 1922 eröffnete den Frauen den Zugang zu diesen Ämtern, wie auch zu den bei der Berufung mitwirkenden Ausschüssen. Dabei wurden in dessen Vorkehrungen getroffen, dass die Zahl der bei einer Verhandlung beteiligten weiblichen Laienrichter die Hälfte der Gesamtzahl nicht übersteigt."

§9. Kombineeritud vandekohtud.

On võimalik moodus, et mitu maakohtu ringkonda ühendatakse kokku üheks vandekohtu ringkonnaks ning nii loodud vandekohus moodustab ühtlase kohtu mitme ringkonna kohta. Selliste kombineeritud vandekohtute loomise õigus kuulub üksikute osariikide kohtuhaldusele. Ühtlasi määratakse kindlaks maakohus, mille juures vandekohus peab omad istungid (GVG § 92 I 1.).

Sel juhul kuuluvad vastavale maakohtule, mille juures vandekohtu istungid peetakse, ja selle maakohtu presidendile need õigused ja kohused, mis on tavaliselt maakohtul ja selle presidendil vastava maakohtu piirkonnas loodud vandekohtu kohta, kogu kombineeritud vandekohtu piirkonna kohta (GVG § 92 II 1.). Nii nimetab vandekohtu asukoha maakohtu president vandekohtu kohtulikud liikmed ja igaks vandekohtu istungiks, kutsub vammutatud mehed nende loomise järjekorras teenistusse jne.

Vandekohtu liikmed, ühes arvatud eesistuja asetäitja võib määrata vandekohtu piirkonnas teenistusesolevaist kohtunikest. Päävandekohtunike arv tuleb jaotada kõikide vandekohtu piirkonnas olevate amet-

kohtute vahel (GVG § 92 IV 1.).

§10. Vandekohtunike teenistusse kutsumine ja vannutamine.

Kui maakohtu president on määranud aja, mil vandekohus peab istungiks kokku tulema, siis korraldab ta ka päävandekohtunike kutsumise teenistuskohuste täitmisele vastavalt nende loosimise teel määratud vandekohtuteenistuse täitmise järjekorrale (GVG § 87). See toimub sel teel, et vandekohtunikule saadetakse kutse teenistuskohuste täitmisele ilmumiseks määratud tähtajak, kusjuures märgitakse ka mitteilmumise seaduslikud tagajärjed (GVG § 46). Kutse kättetoimetamise ja kohtuistungi alguse vaheaeg peab olema vähemalt kaks nädalat.

Kuna vandekohtu teenistus on avalik kohustus, mis lasub põhimõttelikult kõikidel kodanikel, siis on sellest kõrvalhoidmine karistatav. Nii tuleb isikuid, kes küllaldase põhjuseta vandekohtu istungitele ei ilmu, või kes oma kohustusi mõnel teisel viisil korralikult ei täida, nt. vandekohtunik tuleb kohtuistungile jooanud olekus, või magab või loeb menet-

luse ajal, või keeldub hääletamisest osa võtmast - karistada rahatrahviga, mille määr ulatub 1000 margani (GVG § 56). Pääle selle peab vastav isik tasuma ka kulud, mis tema kohuste mittetäitmise läbi on tekkinud (näiteks tuleb istung edasi lükata või pikemaks ajaks katkestada jne.)⁴⁸. Trahviotsus tehakse pärast prokuratuuri esindaja arvamuse avaldamist, kusjuures selle vastu on võimalik karistatut vaielda erikaebekorras kriminaalprotsessi sätete alusel.

Kui hiljem karistatu esitab küllaldased põhjused selle kohta, miks ta ei saanud teenistuskohustusi täita, siis võib vastav kartus kustutatakse kas osaliselt või terves ulatuses⁴⁹. Ebaõige vabanduspõhjuse ülesandmine on kriminaalselt karistatav. Üldreeglina määratud rahatrahvi ei asendata kinnipidamiskaristusega, kuigi rahatrahvi ei saa sisse nõuda.

⁴⁸ Gerland, op. cit., lk. 61.

⁴⁹ Vabanduspõhjuseina võivad esineda nt. raske haigus, liikluse katkemine jne.

Teatav kontingent isikuid võivad taanduda vande-kohtu teenistuskohuste täitmisest, nagu riigipäeva liikmed, isikud kes eelmisel aastal juba vandekohtunikuna fungeerinud, arstid, apteekrid jne. (GVG § 35), kuid nad peavad selleks esitama vastava taadumispalve. Palve tuleb esitada nädala jooksul, arvates sellest, millal vastav isik sai teenistusse ilmumise kutse, vastasel juhul palve jääb tagajärjeta (GVG § 53). Palves ettetoodud taandumispõhjuste kohta teeb otsuse maakohtu president. Viimasele kuulub ka õigus otsustada, kas mõni vandekohtunik tuleb veel edaspidi teenistusse kutsuda (GVG § 88).

Kuigi vandekohtunikud peavad teenistusse ilmuma kindlaksmääratud järjekorras, siiski on seda järjekorda võimalik ka muuta vandekohtunike omavahelise kokkuleppe põhjal esitatud palve alusel, kui vandekohtunikud pole veel määratud teatavaks istungiks vandekohtu koosseisu (GVG § 47).

Edasi on võimalik teatavat vandekohtunikku selle palvel vahepääl tekkinud takistuste tõttu vabastada teenistusse ilmumisest teatud istungiks, kusjuures vabastamist võib teha olenevaks sellest, kas keegi

samaks aastaks määratud vandekohtunik end vabatahtlikult pakub vabastatava vandekohtuniku asemel asendajana istungile ilmumiseks (GVG § 54).

Põhimõttelikult vandekohtunike määramine toimub üheks ametiaastaks, aga juhul kui vandekohtuistung kestab üle ametiaasta lõpptähtaja, siis on vandekohtunikud, kes on kutsutud selleks istungiks, kohustatud täitma oma ülesandeid vandekohtu istungi lõpuni (GVG § 89).

Enne teenistuskohuste täitmisele asumist vandekohtunikud vannutatakse, mida näitab juba vandekohtuniku nimetuski. Vannutamine toimub nende esimese teenistuskohuste täitmise alul avalikul istungil, kusjuures vande andmine on kehtiv kogu ametiaasta kestuseks (GVG § 51)⁵⁰. Vannutamine on teataval määral pidulik toiming, mis seisab selles, et

⁵⁰ Löwe-Rosenberg, op. cit., lk. 963: "Die Beeidigung eines jeden Schöffen /resp. Geschworenen/ hat öffentlich, und zwar unmittelbar nach Eröffnung derjenigen Sitzung stattzufinden, in welcher der Schöffe /resp. Geschworene/ den ersten Dienst für das betreffende Geschäftsjahr leistet. Der Anwesenheit der Angeklagten, gegen welche in der Sitzung verhandelt werden soll, bedarf es nicht, da die Beeidigung nicht einen Bestandteil der Hauptverhandlung in den einzelnen Sachen bildet."

vandekohtu eesistuja loeb vannutatavaile ette teatava vandeformeli, millele iga vandeandja üksikult vastab, töötades vandeformelis sisalduvaid kohustusi täita⁵¹. Vande andmisel peab vannutatav tõstma parema käe.

Kui vandekohtunik kuulub niisuguse usuühingu liikmeskonda, millele seadus lubab tarvitada teatud kinnitusformelid, siis sellise formeli sooritamine arvatakse võrdseks vandeandmisega. Vandeandmine tuleb märkida kohtu protokollis.

Kui asja arutamises on osa võtnud vandekohtunik, kes pole vannutatud, siis võib selliselt tehtud kohtuotsuse vastu vaielda revisjoni korras, kuna antud juhul otsustanud kohus pole eeskirjade kohaselt koostatud, mispärast tema otsus ei või jõusse jääda (StPO § 338 p.1).

⁵¹ GVG § 51 näeb vannutamistoimingu sõffide kohta ette järgmiselt, kusjuures see on rakendatav GVG § 84 alusel ka vandekohtunike kohta, muidugi asendades sõffi nimetuse vandekohtunikuga: "Der Vorsitzende richtet an die zu Beeidigenden die Worte: "Sie schwören bei Gott dem Allmächtigen und Allwissenden, die Pflichten eines Schöffen getreulich zu erfüllen und Ihre Stimme nach bestem Wissen und Gewissen abzugeben." Die Schöffen leisten den Eid, in dem jeder einzeln die Worte spricht: "Ich schwöre es, so wahr mir Gott helfe." Der Schwörende soll bei der Eidesleistung die rechte Hand erheben."

Kui on rikutud vandekohtu komplekteerimise eeskirju, ka siis on võimalik otsuse vastu vaielda, kuid ainult siis, kui seaduslikke eeskirju on oluliselt rikutud, mida pole sugugi kerge kindlaks teha. Oluline eeskirjade rikkumine on nt. antud, kui keegi isik on seadusliku aluseta vandekohtunike loosimisest kõrvaldatud jne.⁵².

§11. Vandekohtunike taandumine ja taandamine.

Vandekohtunik, kes iseendast on võimeline ametikohuste täitmiseks, võib konkreetsel juhul kas oma eriliste suhete tõttu asjaga või kohtualusega või kahjukannatajaga olla kõrvaldatud asja arutamisest ja otsustamisest. See sünnib samadel põhjustel, nagu kutseliste kohtunike taandumine ja taandamine, kusjuures vastavais küsimusis otsustavad vandekohtu kohtulikud liikmed (StPO § 32)⁵³. Vastavad kõrvaldamispõhjused erinevad oma juriidiliselt iseloomult selles, et ühed ipso iure kõrvaldavad vandekohtuniku, kuna

⁵² Gerland, op. cit., lk. 69.

⁵³ Gerland, op. cit., lk. 64.

teised alles ope exceptionis selle kaasa toovad.

Seaduse põhjal on vandekohtunik kõrvaldatud asja otsustamisest, kui ta on ise kahjukannataja, või on ta kohtualuse või kahjukannataja abikaas või eestkostja, samuti kui ta on kohtualusega või kahjukannatajaga lähedases suguluses või hõimluses. Kuid ka juhul, kui vandekohtunik on asjas tegev kahjukannataja volinikuna või kaitsjana, samuti kui ta on kutsutud tunnistajana või asjatundjana, on ta seaduse jõul kõrvaldatud menetlusest (StPO § 22).

Neil toodud põhjusil vandekohtunik peab, niipea kui põhjused talle on teada, ise taanduma, vastasel korral teatud tingimusil võib ta langeda isegi kriminaalkaristuse alla. Seaduse alusel taanduma sunnitud vandekohtuniku poolt sooritatud toimingud on tühised, kuid nt. otsus, mille tegemisest selline kohtunik on osa võtnud, jääb jõusse, kui tema vastu pole edasikaebamise teel vaieldud. Taandumispõhjusti peab protsessi igas staadiumis pidama silmas ex officio, kuid ka protsessist osavõtjad võivad neil aluseil vandekohtunikku taandada, mis õigus neile

kuulub samuti igas protsessi staadiumis (StPO § 24)⁵⁴.

Kui on karta, et asjas kaastegev vandekohtunik on erapoolik, siis võivad protsessi pooled nõuda sellise vandekohtuniku taandamist. Taandamine leiab aset siis, kui on olemas mõni põhjus, mis õigustab tekkima usaldamatust ja kahtlust kohtuniku erapooletuses (StPO § 24). Kas selline põhjus on olemas, kuulub kohtu lahendamisele vabal kaalutlusel⁵⁵.

Taandamispalve tuleb esitada hiljemalt lõppmenetluse alul ning selle kohta teevad otsuse vandekohtu kohtulikud liikmed. Taandamis põhjus tuleb palve esitajal tõendada (StPO § 26). Kuni palve lahendamiseni vastav kohtunik võib teostada ainult neid toiminguid, mis ei kannata viivitust (StPO § 29). Kui palve tagasi lükatakse, on võimalik edasikaebus, kuid koos edasikaebusega kohtuotsusele (StPO § 28).

⁵⁴ Gerland, op. cit., lk. 56j.

⁵⁵ Gerland, op. cit., lk. 57: " Hierher gehören z. B. die Fälle, dass der Richter mit der Verletzten verlobt ist, dass er mit dem Beschuldigten verfeindet ist, dass er sich über die Sache in einer der Anklage günstigen oder ungünstigen Weise ausgelassen hat, dass er Aktionär der geschädigten Aktiengesellschaft ist u.a.m."

Erandlikult on võimalik, et kohus ilma vastava palveta lahendab taandamisküsimuse, ja seda juhul, kui asjassepuutuv vandekohtunik ise avaldab, et ta pole asjas erapooletu (StPO § 30)⁵⁶.

Samadel põhjustel ja korras nagu vandekohtunike suhtes, on võimalik ka vandekohtu kohtulike liikmete taandumine ja taandamine. Taandamispalve lahendavad vandekohtu ülejäänud kohtulikud liikmed, kui palve esitatakse istungi kestel, väljaspool istungit otsustab maakohtu kriminaalkamber (StPO § 27).

§12. Vandekohtu menetlus.

Vastandina vandekohtule, mis fungeeris 1924. aastani, ei iseloomusta reformitud vandekohut mingisugune eriline menetlusviis, vaid toimub üldiste protsessisätete alusel, kuna vandekohus erineb teistest kohtutest peamiselt vaid sellega, et tema koosseisu kuulub pääle kutseliste kohtunike veel kuus vandekohtunikku.

⁵⁶ Gerland, op. cit., lk. 57jj.

Vandekohtu pädevusse kuuluvate kriminaalasjade suhtes on nõutav eeluurimine (StPO § 178), kuna vandekohtu lahendamisele alluvad keerulisemad ja raske-
mad süüteod. Kas süüaluse vastu tuleb avada lõppme-
netlus või tuleb asi lõpetada, kuulub maakohtu lahenda-
dada. Selleks otstarbeks esitab prokuratuur eeluuri-
mismaterjalid ühes oma ettepanekuga kohtule, kusjuu-
res lõppmenetluse avamise ettepanek toimub süüdistus-
akti esitamisega süüaluse vastu (StPO § 198).

Süüdistusakti tuleb vandekohtule alluvais asjus võtta pääle süüteo kirjelduse, tõendite jne. veel olulisemad tulemused asetleidnud eeluurimisest (StPO § 200).

Maakohtu president määrab, millal vandekohus kokku astub. Lõppmenetlusel vandekohtunikud teotsevad kohtuniku ametis üldjoontes võrdselt kutseliste kohtunikega, Vandekohtunikud ja kutselised kohtunikud otsustavad ühiselt kohtualuse süüsküsimuse ja määravad ka vastava karistuse ühiselt (GVG § 82). Pääle selle võtavad vandekohtunikud hääleõigusega osa ka neist lõppmenetlusel tehtavaist otsusist (määrusist),

mis pole mingisuguses seoses kohtuotsuse langetamisega ja mis võidakse teha ka ilma eelneva suulise menetluse ta kohtu poolt (GVG § 30). Väljaspool lõppmenetlust otsustavad aga vandekohtu kohtulikud liikmed (GVG § 82 II 1.).

Lõppmenetlusest peavad võtma katkestamata osa kõik kohtuotsuse tegemisest osavõtvad kohtunikud ja vandekohtunikud (StPO § 226). Pikemat aega kestvate protsesside korral võib eesistuja kutsuda juure täiendkohtunikke, kes on kogu menetluse juures ning astuvad tarbekorral äralangeva kohtuniku või vandekohtuniku asemele (GVG § 192)⁵⁷. Lõppmenetlusest peab võtma osa ka kohtualune (StPO § 230, 232).

Vandekohtu eesistuja peab võimaldama vandekohtunikele nende palvel esitada küsimusi tunnistajaile ja asjatundjaile (StPO § 240), mis suhtes vandekohtunikel on samad õigused mis kutselisel kohtunikel-kaasistujail.

Pärast kohtualuse ja tunnistajate küsitlemist ja poolte vaidlusi järgneb otsuse tegemine, millest võib

⁵⁷ Gerland, op. cit., lk. 172.- Graf zu Dohna, op. cit., lk.151.

osa võtta ainult seadusega määratud arv kohtunikke, s.o. kolm kutselist ja kuus vandekohtunikku (GVG § 192), kusjuures kohtualuse süüdimõistmiseks ja talle karistuse määramiseks on vajalik kaks kolmandikku kohtunike häältest (StPO § 263).

Kohtu eesistuja juhatab nõupidamist, asetab küsimused ja kogub hääled (GVG § 194). Ükski kohtunik ega vandekohtunik ei tohi mingi küsimuse hääletamisest keelduda seepärast, et hääletamisel mõne eelneva küsimuse üle jäi vähemusse (GVG § 195)⁵⁸.

Hääletamine sünnib teatud järjekorras, mille mõte seisab selles, et garanteerida otsustuse sõltumatust, mis ei oma küll kuigi suurt tähtsust kutseliste kohtunike fungeerimisel, kuna arvamused on kristalliseerunud juba menetluse kestel, kuid rahvakohtunike otsustamisest osavõtu puhul siiski suuremal määral on tarvilik. Kõigepäält hääletavad vandekohtunikud, s.o. nad peavad oma hääle andma enne kutselisi kohtunikke, kusjuures sealt nooremad hääletavad enne vanemaid.

⁵⁸ Vandekohtunikule on võimalik määrata hääletamisest keeldumise korral isegi rahatrahvi, kuna antud juhul vandekohtunik ei täida oma kohuseid ettenähtud viisil (GVG § 56).

Kutselised kohtunikud hääletavad teenistusvanuse alusel, sama teenistusvanuse korral aga eluea järgi. Kohtu eesistuja hääletab kõige hiljem (GVG § 197).

Vandekohtunikud on kohustatud vaikima toimunud nõupidamise ja hääletamise üle (GVG § 198).

Kohtuotsus tuleb kohtunike poolt, kes ta teinud, alla kirjutada, kuid vaja pole vandekohtunike allkirju (StPO § 275). Pääle ~~mitu~~ peab otsus sisaldama ka vandekohtunike nimed, kes istungist osa võtsid. Ka lõppmenetluse kohta peetav kohtuprotokoll peab sisaldama kohtunike ja vandekohtunike nimed (StPO § 272).

§13. Edasikaebamine vandekohtu asjus.

Vandekohtu asjus edasikaebamine võib toimuda kas erikaebekorras või revisjonikorras. Erikaebekorras leiab aset edasikaebus nendele vandekohtu või selle eesistuja poolt tehtud otsuseile (määrusile), mis pole kohtuotsused lõppvormis, kuna revisjon on suunatud vandekohtu otsuste vastu lõppvormis⁵⁹.

⁵⁹ Gerland, op. cit., lk. 392: "Die Rechtsmittel zerfallen wieder in zwei Gruppen. Berufung und Revision sind die Rechtsmittel, die sich gegen die an

Erikaebekorras vandekohtu otsuseile võivad edasikaevata kõige peält protsessi pooled, aga ka isikud, kelle huve vastavad otsused puudutavad, kuigi nad pole protsessis aktiivselt tegevad, nagu tunnistajad, asjatundjad jne. võivad esitada erikaebusi. Erikaebusi saab esitada vaid niivõrt, kui seadus vastavaile otsuseile üldse võimaldab vastu vaielda (StPO § 304).

Erikaebus tuleb esitada vandekohtule, kes juhul, kui ta leiab selle põhjendatud olevat, parandab oma vastavat otsust või korraldist, vastasel juhul aga saadab erikaebuse edasi hiljemalt kolme päeva jooksul ülemmaakohtule lahendamiseks⁶⁰.

Vandekohtu otsuste vastu lõppvormis on võimalik edasikaebamine revisjonikorras (StPO § 333), kusjuures revisjonitaotlust võib põhjendada ainult sellega, et

Urteilsform gebundenen Entscheidungen wenden. Die Beschwerde, in ihrer doppelten Form als einfache und sofortige Beschwerde, richtet sich gegen die nicht an Kriteilsform gebundenen Entscheidungen."- Graf zu Dohna, op. cit., lk. 178j.

⁶⁰ StPO § 306, GVG § 121 p.2.- Gerland, op. cit., lk. 399jj., lk. 92.

vastav kohtuotsus põhjeneb seaduserikkumisel⁶¹.

Seaduserikkumine on olemas, kui teatavat õigusnormi pole üldse, või on teda valesti rakendatud (StPO §337).

Igal juhul loetakse seaduserikkumine antuks, kui asja otsustanud vandekohus polnud eeskirjade kohaselt komplekteeritud, või on kohtuotsuse tegemisest võtnud osa kohtunik või vandekohtunik, kes oleks pidanud taanduma seaduse alusel, või kui on kaasa otsustanud kohtunik või vandekohtunik, kelle vastu oli esitatud taandus erapoolikuse pärast, ning kui taanduspalve oli tunnustatud põhjendatuks või oli ebaõigelt tagasi lükatud (StPO § 338)⁶².

⁶¹ Graf zu Dohna, op. cit., lk. 186: "Danach ist das Revisionsgericht beschränkt auf die Nachprüfung der Rechtsfrage. In dieser Beziehung unterliegen seiner Kognition freilich auch die kausalen Vorentscheidungen. Dagegen ist die Tatfrage seiner kontrollierenden Jurisdiktion schlechterdings entzogen. Er hat seiner Beurteilung denjenigen Sachverhalt zugrunde zu legen, der sich aus den tatsächlichen Feststellungen des Untergerichts ergibt."- Gerland, op. cit., lk. 392.

⁶² Gerland, op. cit., lk. 420j.

Ex lib. nat. Torg.

Revisjonikaebus tuleb anda sisse vandekohtule nädala jooksul, arvates kohtuotsuse kuulutamisest (StPO § 341). Revisjoni kaebus kuulub otsustamisele ülemmaakohtu poolt, kui revisjonitaotlus toetub mõne osariigi seadustes sisalduva õigusnormi rikkumisele (GVG § 121), ning riigikohtu poolt ülejäänud juhtudel (GVG § 135).

Kui kaevatud otsus tuleb tühistada, siis võib revisjoniinstants asja ise uuesti otsustada, kui süüteo faktilised asjaolud ei nõua ümberhindamist, vastasel korral tuleb asi saata tagasi kas samale vandekohtule või mõnele teisele vandekohtule samas osariigis uueks otsustamiseks (StPO § 353, 354).⁶³

Vandekohtule alluvate kriminaalasjade, samuti kui üldse kriminaalasjade, uuendamine on võimalik nii süüdimõistetu kasuks kui ka kohtualuse kahjuks, kusjuures uuendamise põhjusena võib esineda muuhulgas ka see asjaolu, et asja otsustav kohtunik või vandekohtunik on rikkunud oma ametikohuseid ja seda sel määral, et teda selle eest ähvardaks kriminaalkaristus (StPO § 359 jj.)⁶⁴.

⁶³ Graf zu Dohna, op.cit., lk. 193 jj. - Gerland, op.cit., lk. 429 jj.
⁶⁴ Gerland, op.cit., lk. 437 jj. - Graf zu Dohna, op.cit., lk. 198.